

Gnozeologické pramene skúmania bezpečnosti v 21. storočí

„Nič nie je pre ľudskú spoločnosť dôležitejšie ako jej bezpečnosť.“

(P. A. Samuelson, W. D. Nordhaus)

Anotácia: Ľudia už od počiatkov svojej existencie vyvíjali a naďalej vyvíjajú enormné úsilie, energiu a zdroje na zaistenie svojej bezpečnosti. Bezpečnosť a existencia ľudí sú od nepamäti vzájomne previazané a dejiny ľudstva sú tak do istej miery tiež dejinami zápasu o jeho bezpečnosť. Aj preto pojem bezpečnosť patrí k tým výrazom, s ktorými sa takmer denno-denne stretávame a ktoré veľmi frekventovane používame po celý náš život. Samotný pojem má niekoľko rôznych významov a dimenzií, pričom s vývojom a s prebiehajúcimi zmenami v ľudskej spoločnosti permanentne nadobúda nové. Je to dôkaz nielen tej skutočnosti, že vývoj bezpečnostnej agendy je najmä v prvých dvoch dekádach 21. storočia v neustálom prograse, ale aj toho, že prístup politikov, politológov, akademikov, vojakov, bezpečnostných a ďalších expertov k bezpečnosti je mnohokrát veľmi rozdielny. Vychádzajúc z uvedeného je preto primárnym cieľom autorov štúdie rozšíriť teoreticko-percepčnú základňu bezpečnosti na jednej strane a na strane druhej ponúknuť čitateľom, z radov odbornej i laickej verejnosti, možnosť oboznámiť sa s novými teoretickými zdrojmi a prístupmi ku skúmaniu bezpečnosti.

Kľúčové slová: bezpečnosť, štát, spoločnosť, bezpečnostná teória, rozvoj, prístupy ku skúmaniu, dimenzie bezpečnosti.

Úvod

Súčasný, turbulentne sa vyvíjajúci, svet so sebou prináša mnohé pozitívne, ale zároveň aj negatívne skutočnosti, ktoré sa prejavujú v rôznych oblastiach života človeka i spoločnosti. Dôkazom toho sú existujúce a všadeprítomné hrozby a riziká, ktoré oprávnene stavajú otázky bezpečnosti na popredné miesto. Tvoria základnú a nevyhnutnú podmienku rozvoja každej spoločnosti. Možno konštatovať, že neexistuje oblasť spoločenského života, ktorá by s ňou nebola spojená. Aktuálne preto patrí bezpečnosť k najviac frekventovaným a najviac skloňovaným pojmom vo všetkých jeho podobách.

Úvahy a hľadanie odpovede na otázku, čo je bezpečnosť, sprevádzajú ľudstvo počas celej doby jeho existencie. Spočiatku si ľudia bezpečnosť spájali hlavne s týmito dvoma aspektami:

1. bezpečnosť ako ochrana pred nebezpečenstvami naturálnej povahy, ktoré reprezentovali prírodné živly, katastrofy, pohromy a ich dôsledky, divá zver a pod. Tento faktor ľudia považovali za niečo celkom prirodzené, čo patrí k ich svetu. Ich bytie či nebytie záviselo najmä od toho, či budú mať dostatok prírodných zdrojov obživy a či dokážu vzdorovať prírodným nebezpečenstvám, resp. eliminovať prírodné hrozby.
2. Bezpečnosť spojená s javmi a hrozbami sociálnej povahy. Postupne, ako sa ľudia začali združovať, začali následne vznikať a objavovať sa nové nebezpečenstvá a hrozby, ktorých pôvodcom bol sám človek, teda tvor toho istého druhu. Človek sa musel začať pred iným človekom brániť a mnohokrát aj na život a na smrť bojovať o svoj príbytok, loviská, pasienky, polia, teritórium.

Človek so získavaním a zhromažďovaním majetku, keď sa stáva jeho vlastníkom, musí venovať časť svojich síl a prostriedkov na jeho ochranu. S vlastníctvom majetku totiž dochádza k nerovnostiam a odlišnostiam medzi ľuďmi, čo podľa Hofreitera provokuje menej majetných alebo nemajetných, ktorí by tiež chceli vlastniť nejaký majetok, resp. by ho chceli vlastniť vo väčšom množstve, objeme či výmere. Človek si začína uvedomovať hrozby vychádzajúce od iných ľudí a je nútený prijímať opatrenia na zaistenie svojej bezpečnosti a na ochranu svojho majetku. Jeho úsilie o zaistenie svojej bezpečnosti a na ochranu svojho

majetku sa však stáva kontraproduktívne.^{1,2} Tým, že sa človek – vlastník majetku snaží dosiahnuť vyššiu úroveň svojej bezpečnosti a zvyšuje svoj silový potenciál, svojou rastúcou silou provokuje iných a tým sa stáva hrozbou pre svoje okolie. Ostatní, cítiac hrozbu od takéhoto človeka, sa snažia dosiahnuť vyššiu úroveň svojej bezpečnosti a tiež zvyšujú svoj silový potenciál. Pokračovanie tohto kontraproduktívneho procesu v podobe militarizácie a horúčkovitého zbrojenia a jeho dôsledky v podobe mnohých tragických konfliktov³ sú ľudstvu známe nielen z dávnejšej, ale i nie tak dávnej histórie.

Napriek uvedenej snahe ľudí zaistiť svoju bezpečnosť a chrániť svoj majetok, bola bezpečnosť spájaná najmä so životom bez vojen. Hrôzy vojny totiž v ľudskej histórii veľmi často vstupovali do životov ľudí, prinášali strach a obeť, spôsobovali utrpenie, hlad, choroby a epidémie. Preto úsilie zamerané na zabezpečenie mieru bolo spájané najmä so zaistením bezpečnosti. Taktiež v čase bipolárneho rozdelenia sveta a hrozby novej apokalypsy následkom raketovo-jadrovej vojny medzi dvomi antagonistickými vojensko-politickými zoskupeniami bola otázka bezpečnosti spájaná najmä so snahou zabrániť prepuknutiu ničivého vojenského konfliktu medzi dvomi vtedajšími supervelmocami a ich spojencami.

Po uvoľnení napätia v medzinárodných vzťahoch po skončení studenej vojny však v súčasnosti pod vplyvom prehlbujúcej sa globalizácie a nedostatočného riešenia globálnych problémov ľudstva opäť dochádza ku kontinuálnemu zhoršovaniu bezpečnostného prostredia a ku zvyšovaniu napätia a zhoršovaniu vzťahov medzi štátmi.⁴ V dôsledku globalizácie dochádza ku zmenám stability a bezpečnosti.⁵ Globalizácia totiž podľa Šikulu predstavuje vysoko dynamický mnohostranný proces, v ktorom sa prelínajú a navzájom ovplyvňujú politické, ekonomické, sociálne, vojensko-strategické, technologické, ekologické a ďalšie faktory.⁶ Doterajší vývoj globalizácie pritom ukazuje, že rozhodujúci vplyv na jej priebeh majú ekonomické faktory, ktoré výrazne ovplyvňujú ostatné faktory. Na ich základe vzniká nový systém nielen medzinárodných ekonomických, politických a spoločenských vzťahov, ale aj vzťahov bezpečnostných.⁷ Súčasne dochádza k politickej globalizácii, pretože rastie význam medzinárodných orgánov a organizácií, ktoré vykonávajú jurisdikciu v medzinárodnom priestore zahŕňajúcom rôzne štáty.⁸

Prehlbovanie ekonomických, politických, sociálnych i bezpečnostných aktivít naprieč hranicami jednotlivých štátov v dôsledku narastajúcich globalizačných procesov prináša následne spolu s rastom vzájomnej previazanosti jednotlivých aktérov týchto procesov aj zrýchľovanie a zintenzívňovanie multilaterálnej kooperácie na transnacionálnej úrovni. Silná internacionalizácia, spolu s oslabovaním časových a priestorových bariér, však so sebou prináša okrem mnohých pozitív aj mnohé negatíva. Tie sa prejavujú v nových, predovšetkým nevojenských, asymetrických bezpečnostných hrozbách, napríklad v podobe medzinárodného terorizmu, cezhraničného organizovaného zločinu, nelegálnej masovej migrácie, šírenia náboženského a etnického extrémizmu, kybernetických útokov na verejné a súkromné

¹ HOFREITER, L. 2006. *Securitológia*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, s. 11.

² HOFREITER, L. 2004. *Bezpečnosť, bezpečnostné riziká a ohrozenia*. Žilina : EDIS, s. 21.

³ Bližšie pozri: KAZANSKÝ, R. 2011. *Bezpečnostná politika - teória konfliktov*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov alebo KAZANSKÝ, R. 2013. *Súčasný problémy výskumu medzinárodných konfliktov a kríz a ich riešenia*. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela – Belianum.

⁴ IVANČÍK, R. 2011. Fenomén zvaný globalizácia. In *Vojenské reflexie*, s. 46.

⁵ BARIČIČOVÁ, Ľ. 2017. Stratégia policajnej organizácie ako dôležitá súčasť soft security. In: *Bezpečné Slovensko a Európska únia 2017*. Košice: VŠBM, s. 32.

⁶ ŠIKULA, M. 2005. K metodologickým východiskám ponímania fenoménu globalizácie. In: *Ekonomický časopis*, s. 667.

⁷ IVANČÍK, R. 2011. Fenomén zvaný globalizácia. In: *Vojenské reflexie*, s. 46.

⁸ ROŽŇÁK, P. 2014. *Politologie pro všechny*. Ostrava: Key Publishing, s. 31.

počítačové siete, v podobe aktivít cudzích spravodajských služieb či šírenia a dokonca aj použitia niektorých zbraní hromadného ničenia.⁹

Bezpečnosť sa tak dnes už nespája len s vojenskými, ale stále viac aj s nevojenskými ohrozeniami. Okrem toho, bezpečnosť nadobúda, v nadväznosti na už spomínané nedostatočné riešenie globálnych problémov ľudstva, stále viac aj sociálny rozmer. Preto je v súvislosti so zaisťovaním bezpečnosti nutné riešiť i problémy prehlbujúcej sa nerovnosti, rastúcej nezamestnanosti, chudoby, kriminality, preľudnenosti v určitých aglomeráciách a regiónoch, nekontrolovanej masovej nelegálnej migrácie, stagnácie, úpadku, korupcie a neschopnosti riešiť sociálno-ekonomické¹⁰ a mnohé ďalšie problémy.

Na rozdiel od minulosti, ľudstvo aktuálne, viac než možný globálny vojenský konflikt, trápia také riziká a hrozby ako sú nestabilné politické režimy, zlyhávajúce štáty a nezabezpečené hranice umožňujúce nielen nelegálnu migráciu, ale aj obchod s tzv. „bielym mäsom“, ľudskými orgánmi, pašovanie zbraní, drog a rôznych tovarov, etnické a náboženské konflikty, nedostatok zdrojov a vysoká kriminalita. Pri tomto výpočte nemožno vynechať ani riešenie závažných problémov devastácie a degradácie životného prostredia, vyčerpania zdrojov, priemyselných a prírodných katastrof, epidémií, pandémieí a pod. Okrem toho, bez zámernej snahy o zveličenie, možno skonštatovať, že niektoré súčasné prejavy ľudského správania a konania vo viacerých sférach života spoločnosti ohrozujú samotnú existenciu a vývoj človeka ako biologického druhu.

Jedným zo závažných problémov súčasného sveta, ktorý má významný vplyv na bezpečnosť, je podľa Homera-Dixona tiež skutočnosť, že v dôsledku rýchleho kvantitatívneho rastu vzájomných väzieb jednotlivých subsystémov ľudskej spoločnosti vzniká medzi nimi taká tesná prepojenosť a previazanosť, že porucha, otras či narušenie funkčnosti nejakého procesu v jednom subsystéme vyvolá problémy či otras v celom systéme.¹¹ Ďalším problémom je, že v dnešnom svete je zároveň skoro nemožné stanoviť presnú hranicu medzi vonkajšou a vnútornou bezpečnosťou, pretože odstránenie administratívnych a politických bariér medzi štátmi umožnilo nielen voľný pohyb osôb, peňazí a tovarov, ale nanešťastie aj vytvorenie lepších podmienok pre nárast nelegálnych aktivít teroristických skupín alebo skupín organizovaného zločinu. A keďže ani prírodné katastrofy, priemyselné havárie alebo nákazlivé choroby nerešpektujú hranice štátov, žiadna krajina nie je z dôvodu prehlbujúcej sa globalizácie izolovaná od týchto negatívnych javov, a to aj napriek tomu, že ich zdroje sa nachádzajú vo veľmi veľkej vzdialenosti.¹²

Z uvedených dôvodov nemôže byť bezpečnosť preto zaistená absolútne. Je skôr potrebné uvažovať o *rozumnej bezpečnosti*¹³ ako o určitej miere bezpečnosti, ktorá je dostatočná a primeraná požiadavkám súčasného globalizovaného sveta. Táto požadovaná miera má, okrem stabilných vnútroštátnych a medzinárodných vzťahov, základ aj v jej

⁹ IVANČÍK, R. 2011. Z hospodárskej a finančnej krízy do bezpečnostnej? In: *Vojenské reflexie*, s. 90.

¹⁰ Poznámka: Práve sociálno-ekonomické problémy a ich súvislosti hrajú dôležitú úlohu a majú veľký význam pre vývoj a usporiadanie národných i medzinárodných bezpečnostných vzťahov. Považujú sa za determinanty bezpečnostných vzťahov. (In: ROŽŇÁK, P. 2014. *Mechanizmy fungování Evropské unie*. Ostrava: Key Publishing, s. 182)

¹¹ HOMER-DIXON, T. 2010. *The Upside of Down: Catastrophe, Creativity and the Renewal of Civilization*. Toronto: Penguin Random House Canada. Copyright ©2006 Resource and Conflict Analysis.

¹² HOFREITER, L. 2006. *Securitológia*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, s. 55.

¹³ Potreba hľadať dostatočnú a adekvátnu mieru zaisťovania bezpečnosti občanov vyplýva z potreby nájsť takú mieru prijímaných bezpečnostných opatrení, ktoré reálne zodpovedajú bezpečnostným potrebám, záujmom, ale aj možnostiam SR, ktoré odrážajú jej vojensko-politické, ekonomické, sociálno-demografické, či iné technologické možnosti. Spoločnosť však môže garantovať len to, čo má a na čo má. V prípade bezpečnosti môže garantovať len takú bezpečnosť, akú má k dispozícii bezpečnostný potenciál a aké má vytvorené bezpečnostné kapacity. Viac pozri: MURDZA, K. 2017. Rozumná bezpečnosť a jej spoločenské garancie. In: *Bezpečné Slovensko a Európska únia 2017*. Košice: VŠBM, s. 362-369.

udržateľnom rozvoji, ktorý si vyžaduje komplexné a systémové chápanie a skúmanie všetkých súčastí spoločenského, politického, hospodárskeho, prírodného, technického a technologického prostredia.¹⁴ A to je tiež jeden z dôvodov, prečo pri definovaní pojmu bezpečnosť neexistuje názorová zhoda pri výklade tohto pojmu.¹⁵ Problematika bezpečnosti je totiž nesmierne široká a analýza faktorov, ktoré ovplyvňujú možné východiská jej skúmania, je doteraz nevyčerpatel'nou témou.¹⁶ Tak, ako každý pojem, aj pojem bezpečnosť musí reflektovať na meniacu sa dynamiku spoločenského života i bezpečnostného prostredia. Berúc do úvahy vznik Kodanskej školy v 80. rokoch minulého storočia sa tak rozširovanie a prehľbovanie teórie o bezpečnosti považuje za trvalý trend.¹⁷

1 Základné teoretické východiská skúmania bezpečnosti

Vývoj názorov na bezpečnosť prešiel pomerne bohatým historickým vývinom. Samotný pojem *bezpečnosť* je námetom desiatok publikácií, kníh, učebníc alebo monografií, stoviek vedeckých a odborných štúdií, článkov alebo príspevkov z rôznych konferencií a obrovského množstva ďalších prác publikovaných alebo prezentovaných po celom svete. Ich autori v nich prinášajú celý rad rôznych názorov, prístupov a pohľadov na bezpečnosť.

Dynamický vývoj ľudskej spoločnosti v posledných rokoch prináša, okrem iného, aj dynamické zmeny vo vývoji bezpečnostného prostredia a bezpečnostnej situácie. To následne na jednej strane generuje nielen celý rad nových asymetrických bezpečnostných hrozieb a rizík a bezpečnostných opatrení nutných na ich elimináciu, ale na strane druhej zároveň mení aj spôsob, akým politici, politológovia, vedci, vojaci, bezpečnostní a ďalší experti uvažujú o bezpečnosti, z akého uhla pohľadu na ňu nazerajú a ako k nej pristupujú. Vzhľadom na skutočnosť, že neexistuje všeobecne záväzný výklad ani platná a unifikovaná definícia pojmu bezpečnosť, existuje veľa rôznych prístupov k jej skúmaniu. Preto je úplne logické, že každý z nich kladie dôraz na iné činitele. Eichler v tejto súvislosti uvádza, že jednotlivé školy aj samotní autori sa v prístupe k bezpečnosti a k jej definovaniu líšia v celom rade aspektov, pričom každý z nich má svoje prednosti i slabiny.¹⁸

V závislosti od možného uhla pohľadu na bezpečnosť, od zvoleného prístupu alebo pozície je rozptyl medzi názormi a výkladmi pojmu u niektorých autorov buď žiadny, veľmi malý alebo naopak veľmi veľký. Dokonca medzi nimi niekedy nemožno nájsť žiadny prienik. Jednota panuje snáď len v tom, že bezpečnosť predstavuje ťažko uchopiteľný pojem. Preto exaktne určiť, čo tento pojem znamená, prípadne mu priradiť jednoznačné číselné hodnoty, je na rozdiel od množstva veličín známych z prírodných alebo technických vied v podstate nemožné.¹⁹ Konsenzuálne sa zhodnúť je však určite možné na tom, že bezpečnosť predstavuje jednu z najvyšších hodnôt, ktorá je predpokladom rozvoja ľudstva a zárukou slobody ľudskej spoločnosti. Bezpečnosť zároveň predstavuje jednu zo základných ľudských potrieb, ktorú treba neustále rozvíjať, chrániť a uspokojovať.²⁰

¹⁴ NOVÁK, L. a kol. 2010. *Plánovanie zdrojov na riešenie krízových situácií*. Bratislava: Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy, s. 25.

¹⁵ UŠIAK, J. 2010. Bezpečnosť – konceptuálny rámec. In: *Bezpečnostné fórum 2010: zborník príspevkov z III. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, s. 25.

¹⁶ Z uvedeného dôvodu považuje Robejšek hľadanie bezpečnosti za „nekonečný proces“, ktorý charakterizuje modernú spoločnosť. Bližšie pozri: MURDZA, K. 2005. Bezpečnosť: Teoretická konštrukcia a sociálny systém. In: *Bezpečnostní teorie a praxe. Sborník Policejní akademie ČR*. Praha: PA ČR, s. 251.

¹⁷ UŠIAK, J., LASICOVÁ, J. 2011. Status dichotómií vo výskume bezpečnosti. In: *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2011*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, s. 161.

¹⁸ EICHLER, J. 2009. *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace*. Praha: Portál, s. 23.

¹⁹ McSWEENEY, B. 1999. *Security, Identity and Interests*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 13.

²⁰ HOFREITER, L. 2006. *Securitológia*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, s. 54

1.1 Terminologické východiská pojmu bezpečnosť

Pojem bezpečnosť je bežnou súčasťou každého jazyka. Dokonca každý jedinec má určitú všeobecnú a aspoň približne zhodnú predstavu o tom, čo bezpečnosť znamená. Z hľadiska odborného kontextu sa však výraz bezpečnosť, aj napriek veľkému rozsahu odbornej literatúry, používa mnohokrát intuitívne, nejednoznačne, čo spôsobuje, že diskusia často trpí značnou neurčitou.²¹

Zdrojom nejasností tohto zložitého pojmu môže byť najmä zámena dvoch základných významov bezpečnosti. Preto je vhodné rozlišovať, či ide o bezpečnosť vo význame všeobecného atribútu, znaku, kritéria, resp. vlastnosti, alebo ide o bezpečnosť vo význame oblasti činnosti, sféry, či politiky.

V prvom význame pri snahe vymenovať všetky vlastnosti, znaky, môžu nastať isté ťažkosti, pretože bezpečnosť môže nadobúdať hodnoty od nuly smerom k úplnosti. V tomto prípade môže byť bezpečnosť pripísaná k čomukoľvek, napríklad k vzdialenosti (*bezpečná vzdialenosť*), zdroju informácií (*bezpečný zdroj informácií*), alebo dodávkam surovín (*bezpečné dodávky surovín*) a podobne. V druhom základnom význame sa bezpečnosť spája s funkčnou sférou, dimenziou (napríklad *vnútorná bezpečnosť*, *energetická bezpečnosť*), oblasťou činnosti (*zaisťovanie verejného poriadku a bezpečnosti*) alebo dokonca priamo s politikou (*bezpečnostná politika*). Tento významový rozmer je oveľa viac dynamický, pretože zahŕňa nielen procesy zaisťovania bezpečnosti, ale vzťahuje sa tiež k vedomej a riadenej činnosti konkrétnych subjektov a inštitúcií alebo skupín, organizácií, štátov či koalícií.²²

Pojem bezpečnosť koreluje s takými protikladnými výrazmi ako sú ohrozenie, riziko, hrozba a nebezpečenstvo. V ostatnom období sa k nim čoraz častejšie pridáva aj pojem výzva, čo zodpovedá prvovýznamovému poňatiu bezpečnosti. Pokiaľ však ide o bezpečnosť z hľadiska jej druhého významu, pri ňom už jednoduchá logika vyplývajúca zo spojenia „kde je nejaká hrozba či riziko, tam ide o bezpečnosť“ nestačí, pretože hrozby a riziká sú súčasťou každého konania, každej praktickej činnosti.

Pojem bezpečnosť sa okrem rôznych odborných kníh, učebníc, článkov, príspevkov alebo komentárov objavuje aj v rôznych všeobecných alebo odborných lexikónoch a výkladových alebo náučných slovníkoch, kde sa zväčša charakterizuje ako stav, pocit istoty, stabilita, poriadok, spoľahlivosť a hlavne existencia subjektu bez hrozieb. Napríklad Slovník súčasného slovenského jazyka definuje pojem bezpečnosť ako „stav bez reálnej hrozby nebezpečenstva alebo ako vlastnosť toho, čo nepredstavuje nijakú hrozbu, nebezpečenstvo“.²³ Slovník bezpečnostných vzťahov definuje bezpečnosť ako „stav, keď ochrana chránených záujmov je na takej úrovni, že riziko ich poškodenia je minimalizované“.²⁴

Terminologický slovník krízového riadenia charakterizuje bezpečnosť ako „stav spoločenského, prírodného, technického, technologického systému alebo iného systému, ktorý v konkrétnych vnútorných a vonkajších podmienkach umožňuje plnenie stanovených funkcií a ich rozvoj v záujme človeka a spoločnosti“.²⁵

Oxfordský výkladový slovník definuje bezpečnosť ako „stav bez nebezpečenstva alebo hrozby“ alebo ako „stav, kedy daný subjekt nie je zaťažovaný ani nebezpečenstvom,

²¹ Mnohostrannosť používania tohto pojmu spôsobuje jeho eklektickú interpretáciu. V rôznych elektronických odkazoch na knihy o bezpečnosti možno nájsť viac ako 50 tisíc možných spojení so slovom „security“ alebo „safety“. MURDZA, K. 2005. Bezpečnosť: Teoretická konštrukcia a sociálny systém. In: *Bezpečnostní teorie a praxe. Sborník Policejní akademie ČR*. Praha: PA ČR, s. 249.

²² STEJSKAL, L. 2007. Bezpečnosť – hrozby – riziká. In: *Kapitoly o bezpečnosti*. Praha: Nakladatelství Karolinum, s. 11.

²³ Slovník súčasného slovenského jazyka, 2015.

²⁴ KULAŠIK, P. a kol. 2002. *Slovník bezpečnostných vzťahov*. Bratislava: Smaragd.

²⁵ ŠIMÁK, L. a kol. 2005. *Terminologický slovník krízového riadenia*. Žilina: ŽU, s. 5.

ani strachom a je zabezpečený proti prípadnému útoku“.²⁶ Cambridgeský výkladový slovník zasa definuje bezpečnosť ako „stav, pri ktorom sú osoby, budovy, organizácie alebo krajiny chránené pred hrozbami, ako je napríklad trestný čin alebo útoky zahraničných krajín“ alebo ju prezentuje ako „stav, kedy nie je pravdepodobné, že niečo zlyhá alebo sa stratí“.²⁷

Definovanie bezpečnosti pomocou jej opaku, protikladu nie je ojedinelým pokusom o vymedzenie podstaty tohto pojmu. V odbornej literatúre, ako sme už uviedli vyššie, možno nájsť množstvo ďalších definícií bezpečnosti. Napríklad, že „bezpečnosť je stav, keď sú na najnižšiu možnú mieru eliminované hrozby pre objekt (spravidla štát, popri prípade i medzinárodnú organizáciu) a jeho záujmy a tento objekt je k eliminácii súčasných aj potenciálnych hrozieb efektívne vybavený a ochotný pri nej spolupracovať“.²⁸

Z celej plejády slovenských autorov zaoberajúcich sa bezpečnosťou vyberáme definíciu Volnera, podľa ktorého „bezpečnosť je konkrétno-historický, dynamický, relatívny, rôznorodý, mnohoraký, mnohotvárný a viacúrovňový fenomén.“²⁹ Jeho vnímanie bezpečnosti nie je abstraktné, trvalé a nemenné, ale vždy konkrétne, lebo sa týka konkrétneho javu, procesu, vzťahu alebo veci, konkrétnych podmienok a okolností, konkrétneho prostredia, času a priestoru a konkrétnej formy prejavu a kvality. Hofreiter pre zmenu uvádza, že „bezpečnosť je stav, v ktorom sú na efektívnu mieru obmedzené bezpečnostné riziká objektu a jeho záujmov a tento objekt je na obmedzenie aktuálnych i potenciálnych bezpečnostných rizík efektívne vybavený“.³⁰ Podobný názor zastávajú aj Holc a Erneker, ktorí za bezpečnosť považujú „skutočný, aktuálny, reálny stav, ktorého hodnota je vždy determinovaná charakterom nebezpečenstva na strane jednej a prostriedkami na jeho zadržanie či odvrátenie na strane druhej“.³¹

Eichler, ako zástupca českých autorov, považuje bezpečnosť za „základnú hodnotu a najvyšší cieľ každého štátu alebo bezpečnostného spoločenstva združujúceho viac štátov“.³² Ukrajinský akademik Zaplatynskyi hovorí o bezpečnosti štátu ako o „stave, ktorý umožňuje fungovanie, stabilitu a rozvoj štátu, zachováva mier, zvrchovanosť, územnú celistvosť a nedotknuteľnosť hraníc, vnútorný poriadok v štáte, základné práva a slobody občanov a ochranu životov a zdravia osôb, majetku a životného prostredia“.³³

Z iných zahraničných autorov vyberáme pre zaujímavosť napríklad názor P. P. Purpura a C. Baillietovej. Purpura definuje bezpečnosť ako „zbavenie sa alebo odolnosť voči potenciálnej ujme (alebo inej nežiaducej nátlakovej zmene) od vonkajších síl, pričom prijemcami (technicky referentmi) bezpečnosti môžu byť osoby a sociálne skupiny, objekty a inštitúcie, ekosystémy a akákoľvek iná entita alebo jav, ktorý je ohrozený nežiaducimi zmenami jeho prostredia“.³⁴ Na rozdiel od neho, Baillietová charakterizuje bezpečnosť ako „stav, v ktorom sa individua, skupiny a štáty necítia ohrozené vážnymi hrozbami, resp. sa pred nimi považujú za účinne chránené a svoju budúcnosť môžu vytvárať podľa vlastných predstáv“.³⁵

²⁶ Oxford English Living Dictionary, 2018.

²⁷ Cambridge Dictionary, 2018.

²⁸ MAREŠ, M. 2015. Bezpečnost. In: *E-knihovna*. Brno: Mendelova univerzita.

²⁹ VOLNER, Š. 2012. *Bezpečnosť v 21. storočí*. Bratislava: Iris, s. 21.

³⁰ HOFREITER, L. 2006. *Securitológia*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, s. 32.

³¹ MURDZA, K. 2005. Bezpečnosť: Teoretická konštrukcia a sociálny systém. In: *Bezpečnostní teorie a praxe. Sborník Policejní akademie ČR*. Praha: PA ČR, s. 250.

³² EICHLER, J. 2006. *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století*. Praha: MO ČR – AVIS, s. 8.

³³ ZAPLATYNSKYI, V., M. 2009. *Polimovnij tlumačnij slovník z bezpeki*. Kyjev: Vidavnictvo Centr učbovoj literaturi, s. 61.

³⁴ PURPURA, P. P. 2011. *Security: An Introduction*. Boca Raton: CRC Press, s. 52.

³⁵ BAILLIET, C. M. 2009. *Security: A Multidisciplinary Normative Approach*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, s. 38.

Syntézou predchádzajúcich definícií zdôrazňujeme širšie gnozeologické súvislosti pri skúmaní bezpečnosti, ktorá predstavuje zložitý, multidimenzionálny fenomén. Odvoláva sa na to nielen Hofreiter³⁶, ale aj Lasicová a Ušiak. Podľa nich „*bezpečnosť predstavuje komplexný pojem, kategóriu bytia na rôznych analytických úrovniach individuálnej, skupinovej, lokálnej, štátnej, regionálnej a globálnej roviny, kde pôsobia viaceré diferencované, flexibilné vonkajšie a vnútorné spoločenské faktory (vojenské, ekonomické, vnútropolitické, spoločenské, právne, environmentálne, energetické, kybernetické), ktoré majú schopnosť utvárať dočasnú (relatívnu) stabilitu na kauzálnej úrovni a prostredníctvom ktorej sa môžu eliminovať všetky druhy kríz, rizík, hrozieb a vojen*“.³⁷

1.2 Prístupy k vymedzeniu bezpečnosti

Pri precizovaní a skúmaní bezpečnosti nemožno opomenúť ani existenciu viacerých možných prístupov k jej vymedzeniu, ktoré sa od seba navzájom viac či menej líšia. Od konca 20. storočia až po súčasnosť sa v rozsiahlej teoretickej rovine vyprofilovali dva základné prístupy v oblasti bezpečnostného výskumu:

- a) tradičný prístup
- b) moderný prístup.

Uvedené prístupy v sebe bližšie odrážajú ďalšie predpoklady vymedzenia bezpečnosti, a to na báze buď **negatívnej a pozitívnej stránky bezpečnosti** alebo z hľadiska **širšieho a užšieho** vymedzenia tohto pojmu.

Tradičný prístup predstavuje negatívne a užšie vymedzenie pojmu bezpečnosť. V tomto prístupe sa zvyrazňuje protiklad nebezpečenstva a s tým súvisiaca potreba zaistenia existencie a fungovania subjektu pred hrozbami zvonku. Tradičný prístup je rozpracovaný predovšetkým vo vojenskej teórii označovanej ako „hard security“ (tvrdá bezpečnosť).

Druhý prístup reprezentuje nový, pozitívny a širší pohľad na bezpečnosť. Na rozdiel od jednostranného vymedzenia vojenského rozmeru bezpečnosti a vojenských hrozieb vníma bezpečnosť z viacerých aspektov založených na iných ako vojenských príčinách napätia, kríz a konfliktov v medzinárodných vzťahoch.³⁸ Takýto moderný prístup je v teórii bezpečnosti známy ako „soft security“ (mäkká bezpečnosť).

V rámci prístupu založenom na negatívnom a pozitívnom vymedzení bezpečnosti sa vychádza z predpokladu, že bezpečnosť subjektu (osoby, skupiny, štátu, spoločenstva atď.) je veľmi náročná a takmer nemerateľná veličina.

Pozitívne vymedzenie bezpečnosti sa vždy viaže na určitý predmet, vec, zviera, človeka, obec, štát alebo bezpečnostné spoločenstvo (zoskupenie, úniu, koalíciu) a taktiež k vyznávaným a zdieľaným hodnotám. Bezpečný je ten subjekt, ktorý má zaistené svoje prežitie a má možnosti na svoj ďalší rozvoj, nachádza sa mimo dosahu priamych a naliehavých hrozieb alebo je pred nimi spoľahlivo chránený. Zviera alebo akýkoľvek iný živočíšny druh je v bezpečí vtedy, ak sa v jeho teritóriu nenachádza žiadny jeho prirodzený nepriateľ. Životné prostredie je zasa bezpečné vtedy, keď naň nepriaznivo nepôsobia priemyselné a ďalšie aktivity ľudí.³⁹

Negatívne vymedzenie bezpečnosti vychádza z neprítomnosti hrozby, a preto sa bezpečnosť vysvetľuje ako opak stavu ohrozenia vyplývajúceho zo vzájomnej interakcie jednotlivých aktérov, ktorí majú rozdielne záujmy a preferencie. Na ich dosiahnutie sú

³⁶ Bezpečnosť sama o sebe je zložitý, vnútorne štruktúrovaný, multifaktorový a hierarchizovaný fenomén, ktorého obsah, štruktúra i funkcie presahujú hranice nielen jedného vedného odboru, ale dokonca i celých vedných oblastí. HOFREITER, L. 2008. Apológia bezpečnostnej vedy. In: *Obrana a stratégia*, roč. 8, č. 1, s. 106.

³⁷ LASICOVÁ, J., UŠIAK, J. 2012. *Bezpečnosť ako kategória*. Bratislava: Veda, s. 28.

³⁸ ŠKVRNDA, F. 2003. Sociologická charakteristika medzinár. bezpečnosti. In: *Sociológia*, roč. 35, č. 5, s. 395.

³⁹ EICHLER, J. 2009. *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace*. Praha: Portál, s. 12.

odhodlaní použiť aj silu, či už vojenskú, politickú alebo hospodársku. Podľa negatívneho vymedzenia bezpečnosti je štát bezpečný vtedy, ak nie je vystavený žiadnej priamej a naliehavej hrozbe, a nie sú spochybňované ani myšlienky, na základe ktorých je založený a budovaný.⁴⁰

Príkladom negatívneho vymedzenia bezpečnosti môže byť neexistencia hrozieb vyplývajúcich z použitia zbraní hromadného ničenia v určitých krajinách. Naopak v iných štátoch môže byť použitie zbraní hromadného ničenia považované za bezpečnostnú hrozbu, kedy je už nutný zásah medzinárodného spoločenstva alebo zásah daného štátu na elimináciu tejto hrozby, čo predstavuje pozitívne vymedzenie bezpečnosti.⁴¹ Hranice sú v tomto prípade veľmi tenké, preto sa otázka vymedzenia limitov pozitívnej a negatívnej bezpečnosti dostáva v poslednej dobe čoraz viac do popredia záujmu teoretikov.

Okrem vyššie uvedených vymedzení bezpečnosti je možné sa na ňu pozerat' taktiež prostredníctvom širšieho a užšieho chápania. Pri užšom vymedzení pojmu bezpečnosť jednotliví autori vychádzajú najmä z vojensko-politického poňatia bezpečnosti, kedy sa hlavný objekt výskumu sústreďuje na štát ako hlavného aktéra. To znamená, že šírka vymedzenia je užšia a je len jeden hlavný aktér – štát.

Pri širšom poňatí bezpečnosti jednotliví autori zameriavajú svoju pozornosť i na ostatné oblasti spoločenského života ako sú ekonomické, politické, environmentálne, spoločenské, energetické či informačné sféry. Bezpečnosť je zároveň vnímaná nielen z jedného hľadiska, t. j. z hľadiska štátu, ale z viacerých základných hľadísk, a to ako:

- a) bezpečnosť individuálna – vnímaná na úrovni jednotlivcov (jednotlivých osôb), nie skupín alebo obyvateľstva;
- b) bezpečnosť vnútroštátnych skupín – vnímaná na úrovni organizovaných skupín v rámci spoločnosti, záujmových skupín alebo politických strán;
- c) bezpečnosť štátu – vnímaná tradične na úrovni štátov ako subjektov medzinárodného práva;
- d) bezpečnosť regionálnych zoskupení – vnímaná na úrovni rôznych regionálnych zoskupení, ako sú napr. Európska únia, Africká únia atď.;
- e) bezpečnosť medzinárodného prostredia – vnímaná na najširšej globálnej medzinárodnej úrovni.⁴²

Vzhľadom na skutočnosť, že v súčasnosti sa nachádzajú, resp. pôsobia jednotliví aktéri buď na jednej alebo aj na viacerých úrovniach súčasne, predstavitelia tzv. Kodanskej školy (Buzan, Waever a ďalší) deklarujú, že ich množstvo a klasifikácia nie je rovnaká. Pre porovnanie s predchádzajúcim členením je, podľa nich, potrebné bezpečnosť v prvom rade vnímať najmä podľa toho, o čiu bezpečnosť ide. Na základe toho je potom možné všetky subjekty zaradiť do nasledujúcich piatich úrovní, ktoré sú reprezentované:

- a) globálnymi medzinárodnými systémami; tieto predstavujú najširšie konglomeráty vzájomne závislých aktérov a ich vzťahov - napríklad OSN, WTO alebo globálny ekonomický systém;
- b) medzinárodnými subsystémami; ide o zoskupenia jednotiek, ktoré sa svojou intenzitou väzieb líšia od okolia, i keď obvykle sú teritoriálne definované - napríklad NATO, OECD, Európska únia alebo Africká únia;

⁴⁰ MOLLER, B. 1997. *Towards a New Global Military Order?* Copenhagen: Copenhagen Peace Research Institute, s. 43-44.

⁴¹ NEČAS, P., UŠIAK, J. 2010. *Nový prístup k bezpečnosti štátu na začiatku 21. storočia*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, s. 81.

⁴² NEČAS, P., UŠIAK, J. 2010. *Nový prístup k bezpečnosti štátu na začiatku 21. storočia*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, s. 81.

- c) jednotkami, ktoré predstavujú tradičné štáty; v súčasnosti sa autonómnymi jednotkami stali i silné nadnárodné korporácie a nevládne organizácie (NGOs), ktorých činnosť nie je nijako závislá na moci jednotlivých štátov;
- d) podjednotkami, ktoré predstavujú skupiny alebo formalizované siete organizované v rámci jednotiek a
- e) jednotlivcami.⁴³

Na rozdiel od predchádzajúcej päťúrovňovej klasifikácie, Moller rozlišuje len tri úrovne bezpečnosti. Ide o úroveň národnú, spoločenskú a ľudskú. V jeho poňatí národnú úroveň predstavuje štát. Jej obsahom je štátna suverenita a moc vo formách rôznej intenzity. Spoločenskú bezpečnosť reprezentujú kolektívne entity, spoločenstvá alebo skupiny, pričom jej náplňou je identita entít a jej udržiavanie. Ľudská bezpečnosť sa týka jednotlivcov a jej obsah tvorí najmä ich individuálna bezpečnosť, prežitie a blahobyť.⁴⁴

1.3 Komparácia prístupov k bezpečnosti

V rámci teoretického exkurzu v oblasti bezpečnosti považujeme za užitočné porovnať všeobecne známe prístupy k bezpečnosti používané v jednotlivých krajinách. Z ich bližšej analýzy vyplýva, že v anglosaských krajinách, ale predovšetkým v Spojených štátoch amerických, sa bezpečnosť považuje za odraz spoľahlivej obrany a ochrany tradičných hodnôt spoločnosti, právneho štátu, obhajoby a presadzovania životných a strategických záujmov štátu. Bezpečnosť predstavuje stav zabezpečenia prežitia štátu, občanov, ich nezávislosti a trvalého rozvoja. Základnou charakteristikou bezpečnosti je zaistenie životných záujmov občanov a štátu pred vonkajším a vnútorným ohrozením, pričom tieto ohrozenia môžu byť skutočné, predpokladané a potenciálne.

Nemecký prístup k bezpečnosti kladie dôraz na zabezpečenie štátu a hodnôt proti vonkajšiemu a vnútornému ohrozeniu. Bezpečnosť, či už vonkajšia alebo vnútorná, sa člení hlavne na politickú, hospodársku a vojenskú. Chápe sa ako stav zabezpečenia územia, celistvosti a nedotknuteľnosti štátu a jeho politickej zvrchovanosti. Toto sú zároveň základné predpoklady životaschopnosti štátu a zaistenia bezpečnosti jeho občanov.

Francúzske chápanie bezpečnosti zasa vychádza z definície stavu pokoja, v ktorom nehrozí subjektu žiadne nebezpečenstvo. Dosiahnutie tohto stavu je závislé od komplexu opatrení, postupov a prostriedkov vytvorených a určených na ochranu ľudských životov a majetku. Bezpečnosť v tomto ponímaní predstavuje stav, ktorý závisí predovšetkým od vonkajších vplyvov a politiky štátu.⁴⁵

České vymedzenie bezpečnosti nájdeme v Českej bezpečnostnej terminológii, podľa ktorej „*bezpečnosť je stav, kedy sú na najnižšiu možnú mieru eliminované hrozby pre objekt s jeho záujmami a tento objekt je k eliminácii aktuálnych i potenciálnych hrozieb efektívne vybavený a ochotný pri nej spolupracovať.*“ Táto definícia v sebe spája pozitívny i negatívny prístup, pretože chápe bezpečnosť nielen ako objektívny stav či vlastnosť subjektu a prostredia, ale tiež ako funkčnú sféru zahŕňajúcu súbor špecifických činností a procesov zameraných na zaistenie bezpečnosti osôb i štátu ako celku.

Slovenské chápanie bezpečnosti je definované v Bezpečnostnej stratégii Slovenskej republiky ešte z roku 2001, ktorá hovorí: „*Slovenská republika vníma svoju bezpečnosť ako stav, v ktorom je zachovávaná vnútorná bezpečnosť a poriadok, suverenita a integrita,*

⁴³ STEJSKAL, L. 2007. Bezpečnosť – hrozby – rizika. In: *Kapitoly o bezpečnosti*. Praha: Nakladatelství Karolinum, s. 23.

⁴⁴ MOLLER, B. 1997. *Towards a New Global Military Order?* Copenhagen: Copenhagen Peace Research Institute, s. 46.

⁴⁵ MARCHEVKA, P. 2010. Pojednanie o definícii pojmu bezpečnosť. In: *Bezpečnostné fórum 2010: zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, s. 38-45.

demokratické základy státu, a v ktorom je chránené životné prostredie“.⁴⁶ Aktuálne stále platná Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky z roku 2005 ani vládou schválený návrh novej Bezpečnostnej stratégie Slovenskej republiky z roku 2017 bezpečnosť priamo nedefinujú a pojem bezpečnosť štátu alebo občana používajú bez toho, aby obsah tohto pojmu bližšie vymedzovali.

V Ústavnom zákone č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu v znení neskorších predpisov je bezpečnosť definovaná ako „stav, v ktorom je zachovávaný mier a bezpečnosť štátu, jeho demokratický poriadok a zvrchovanosť, územná celistvosť a nedotknuteľnosť hraníc štátu, základné práva a slobody a v ktorom sú chránené životy a zdravie osôb, majetok a životné prostredie“.⁴⁷

Vzhľadom na to, že vymedzenie pojmu bezpečnosť je úzko späté s problematikou národnej a medzinárodnej bezpečnosti, je potrebné v tejto súvislosti uviesť, že prívlastok národný je v rámci anglosaského prístupu k bezpečnosti spájaný nie s etnickým, ale národno-politickým vymedzením bezpečnosti. Preto z hľadiska používania prívlastkov „národná“ bezpečnosť alebo „štátna“ bezpečnosť môžeme tieto prívlastky považovať za synonymické.⁴⁸

Pre potreby aplikácie moderného prístupu ku skúmaniu bezpečnosti je žiaduce akceptovať isté zjednocujúce závery vychádzajúce z nasledovných tvrdení:

- bezpečnosť je vyjadrená existenciou základných podmienok pre život a rozvoj,
- bezpečnosť má multidimenzionálny charakter,
- narastá počet bezpečnostných aktérov, medzi ktorými prevažujú subjekty neštátneho charakteru,
- rastie význam tzv. nevojenskej bezpečnosti,
- pri riešení problémov bezpečnosti sa budú uprednostňovať postupy bez uplatňovania násilia.⁴⁹

2 Dimenzie bezpečnosti

Dynamický vývoj ľudskej spoločnosti a zásadné zmeny v globálnom, kontinentálnom i regionálnom bezpečnostnom prostredí, ktoré sme zaznamenali predovšetkým v posledných dvoch dekádach 20. storočia a v prvých dvoch dekádach 21. storočia, so sebou nevyhnutne priniesli rozširovanie a prehĺbovanie agendy bezpečnosti. Táto ako súčasť bezpečnostnej diskusie podlieha každodenným reálnym problémom, s ktorými je konfrontovaná. Preto pre lepšie pochopenie komplexnosti tejto zložitej problematiky je potrebné sa aspoň stručne zaoberať viacsektorovým, viacdimenzionálnym modelom bezpečnosti.

Moller medzi základné dimenzie⁵⁰ bezpečnosti zaraďuje **vojenskú, politickú, ekonomickú, environmentálnu a sociálnu (spoločenskú) dimenziu**.⁵¹

Vzhľadom na aktuálne vývojové tendencie, ktoré signalizujú potrebu rozšírenia dimenzionálneho chápania bezpečnosti, je na konci druhej dekady 21. storočia žiaduce

⁴⁶ Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky, 2001.

⁴⁷ Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu v znení neskorších predpisov, čl. 1 ods. 3.

⁴⁸ MARCHEVKA, P., NÉMETH, L. 2010. Diskusia k základným pojmom krízového riadenia. In: *Krízový manažment*, s. 25.

⁴⁹ ŠKVRNDA, F. 2010. Sociálno-ekonomické aspekty bezpečnosti v podmienkach utvárajúcej sa multipolarity moci vo svetovej politike. In: *Sociálne, ekonomické, právne a bezpečnostné otázky súčasnosti. Česká a Slovenská republika na počátku nového milénia*. Praha: SVSEŠ, VŠZaSPS sv. Alžbety, SpoSoIntE, s. 485-490.

⁵⁰ Dimenziou rozumieme rozmer, rozlohu, rozsah, určitú vlastnosť, ktorá vyjadruje intenzitu, veľkosť a mieru niečoho, a to najmä v priestore a čase.

⁵¹ MURDZA, K. 2005. Bezpečnosť: Teoretická konštrukcia a sociálny systém. In: *Bezpečnostní teorie a praxe. Sborník Policejní akademie ČR*. Praha: PA ČR, s. 254.

k vyššie uvedeným dimenziám doplniť aj ďalšie dve – *informačnú a energetickú*, ktoré sa dnes považujú za významovo rovnocenné.

Všetky z vyššie uvedených dimenzií pozostávajú z relatívne širokých okruhov bezpečnostných problémov, rôznych subjektov, inštitúcií či činností, aktivít a vzťahov, v rámci ktorých je možné identifikovať aj niektoré iné dimenzie ako napríklad vonkajšiu, vnútornú, objektívnu, subjektívnu, kvantitatívnu, kvalitatívnu a podobne.

Vzhľadom na aktuálny vývoj vo svete, ako aj akademické a politické diskusie, je možné taktiež uvažovať ešte o ďalších bezpečnostných dimenziách. Spomenúť treba napríklad technologickú a infraštruktúrnú rovinu bezpečnosti alebo kultúrnu oblasť bezpečnosti, ktorá ako zatiaľ najmenej zmapovaná dimenzia bezpečnosti je nevyhnutným predpokladom zaistenia bezpečnosti v prípade problémov a napätia vyplývajúceho z dotyku, stretu rôznych a/alebo rozdielnych kultúr.

2.1 Vojenská dimenzia bezpečnosti

Vojenský sektor je už tradične veľmi úzko spojený s bezpečnosťou. Práve preto je táto dimenzia jedna z najviac zmapovaných a rozpracovaných v teórii bezpečnosti. V tejto súvislosti rozhodujúcu úlohu zohrávajú ozbrojené sily, pri ktorých do popredia vystupujú otázky spojené s obranou a bezpečnosťou štátu. Tým často dochádza k prekryvaniu oboch pojmov.

Hoci po skončení studenej vojny, odstránení bipolarity a zmenách v globálnom bezpečnostnom prostredí sa riziko priameho vojenského ohrozenia vyplývajúceho z celosvetového vojnového konfliktu znížilo a nevojenské bezpečnostné hrozby postupne prevažujú nad vojenskými, vo vojenskom sektore štát stále zostáva centrálnym bezpečnostným aktérom. Je to totiž práve štát, ktorý si v tomto rozmere bezpečnosti nárokuje svoje právo na prežitie, pokiaľ sa cíti ohrozený.

Napriek aktuálne veľmi nízkej pravdepodobnosti vzniku globálneho vojnového konfliktu, či veľmi nepravdepodobnému vojenskému útoku na členské krajiny NATO alebo EÚ, naďalej vzniká vo svete množstvo lokálnych a regionálnych konfliktov, ktoré môžu negatívne ovplyvniť vývoj globálneho bezpečnostného prostredia. Na základe toho je priam nevyhnutnosťou, aby štáty svoje ozbrojené sily udržiavali a používali, resp. aby ich mali pripravené na použitie v prípade ohrozenia záujmov štátu a jeho obyvateľov.

Malé a stredne veľké štáty sa z dôvodu zabezpečenia výhod kolektívnej obrany a ochrany spoločných záujmov integrujú do vojensko-politických organizácií i napriek strate určitej nezávislosti v rozhodovaní. Naopak, veľké štáty sa snažia - a neustále aj budú snažiť - o získanie prevahy, aby toto podriadenie sa kolektívnemu rozhodovaniu mohli obísť, resp. čo najviac minimalizovať. V tomto zmysle sa vojenská bezpečnosť bude vždy opierať najmä vo veľkých štátoch o mocenský (silový) potenciál vlastného štátu a o jeho vzťah k hlavným mocenským centráram.

Z hľadiska vojenského rozmeru bezpečnosti ostane postavenie štátu aj naďalej prvoradé. Štát totiž aj napriek rôznym súčasným integračným tendenciám bude vždy stáť na prvom mieste v zaistení bezpečnosti a obrany svojej nezávislosti, územnej celistvosti, integrity a suverenity, v zaistení bezpečnosti a ochrany svojich občanov a v neposlednom rade aj svojich záujmov.

2.2 Politická dimenzia bezpečnosti

Politická rovina bezpečnosti – podobne ako aj tá vojenská – vždy patrila ku klasickým dimenziám bezpečnosti. Ak vnímame štát ako nástroj politiky, je úplne prirodzené, že štát musí mať presne a jasne zadefinovanú svoju špecifickú bezpečnostnú politiku.⁵² Táto

⁵² Bezpečnostná politika vo všeobecnosti predstavuje vrcholový dokument štátu, ktorý definuje strategické bezpečnostné ciele a požadovanú úroveň bezpečnosti. Výsledkom, resp. produktom bezpečnostnej politiky je

predstavuje mnohodomenzionálny komplex pozostávajúci zo súboru cieľov, zásad, postupov a opatrení štátu na zaručenie jeho bezpečnosti a bezpečnosti občanov. Popri tradičnom obrannom rozmere v sebe integruje aj ostatné dimenzie bezpečnosti, jednak smerom dovnútra a jednak smerom von voči okolitým štátom a medzinárodnému spoločenstvu. Základným poslaním bezpečnostnej politiky je pôsobiť na bezpečnostné prostredie s cieľom chrániť, podporovať, obhajovať, brániť a presadzovať bezpečnostné záujmy štátu. Veď záujem každého štátu spočíva predovšetkým vo vytvorení stabilnej vnútornej situácie a takej vnútroštátnej klímy, ktorá mu umožní normálny rozvoj vo všetkých sférach života spoločnosti i občana.

Podstata a obsah politickej bezpečnosti štátu tak spočíva v možnosti robiť svoju nezávislú vonkajšiu i vnútornú politiku, spočíva v stabilite vlády a v jej schopnosti riešiť problémy štátu i jeho občanov.⁵³ Ohrozenie politickej bezpečnosti môže byť vyvolané buď narušením organizačnej stability štátu alebo spochybnením, resp. neuznaním jeho externej legitimacy, teda jeho vonkajšieho uznania ako aktéra medzinárodného politického systému.⁵⁴

Predstavitelia Kodanskej školy považujú politickú dimenziu bezpečnosti za neoddeliteľnú súčasť všetkých ostatných dimenzií, pretože sekuritizačný proces prebieha práve prostredníctvom politického rozhodovania. Aj napriek prepojenosti všetkých oblastí je možné i pri tomto segmente bezpečnosti vymedziť základné zdroje ohrozenia predstavujúce potenciálne zdroje zraniteľnosti štátu. Predmetom ohrozenia sa stávajú najmä suverenity, nezávislosť, štátna ideológia, politický systém a štátne inštitúcie.⁵⁵

Podcenenie alebo nedostatočné zhodnotenie bezpečnostného prostredia sa môže následne premietnuť do tvorby bezpečnostnej stratégie. Bezpečnostné prostredie a bezpečnostná politika tak musia byť nevyhnutne vo vzájomnej interakcii. To na jednej strane reálne predpokladá bezprostrednú reakciu bezpečnostnej politiky na dynamicky sa meniace vonkajšie i vnútorné prostredie bezpečnosti štátu a na druhej strane si tiež vyžaduje revíziu a potrebu novelizácie bezpečnostnej politiky.

Bezpečnostná politika štátu teda nie je len problémom praktickým, ale čoraz viac sa z neho stáva problém teoretický, ktorý si vyžaduje interdisciplinárny prístup k jeho skúmaniu. Garancie bezpečnosti štátu sa v súčasnosti jednoducho nezaobídu bez dôsledných vedeckých analýz.

2.3 Ekonomická dimenzia bezpečnosti

Ekonomický rozmer bezpečnosti od nepamäti patrí k najdôležitejším nástrojom ovplyvňovania bezpečnosti a blahobytu obyvateľstva štátov. Túto skutočnosť deklaruje aj liberálno-idealistická koncepcia v rámci teórie bezpečnosti, ktorá vždy odvíjala spôsobilosť štátu realizovať bezpečnostné opatrenia v závislosti od ekonomických nástrojov. Stabilné národné hospodárstvo, fungujúce výrobné, obchodné a finančné vzťahy, fungujúca a výkonná národná ekonomika⁵⁶ tvoria základ spoločenského i duchovného života, významnou mierou prispievajú k rozvoju štátu. Keďže výrazným spôsobom zároveň determinujú jeho

tak bezpečnostná stratégia štátu. K nosným strategickým dokumentom prijatým v podmienkach SR patrí Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky z roku 2005. Ide o základný dokument týkajúci sa bezpečnosti SR, ktorý na svojom zasadnutí schválila NR SR dňa 27.9.2005. Vymedzuje bezpečnostné záujmy SR, charakterizuje bezpečnostné prostredie a konkretizuje zásady bezpečnostnej politiky nášho štátu.

⁵³ HOFREITER, L. 2006. *Securitológia*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, s. 48.

⁵⁴ EICHLER, J. 2009. *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace*. Praha: Portál, s. 17.

⁵⁵ BUZAN, B., WAEVER, O., WILDE, J. 2005. *Bezpečnost - nový rámec pro analýzu*. Brno: Centrum strategických studií.

⁵⁶ Bližšie pozri: SABAYOVÁ, M. 2016. *Základy ekonomie pre neekonomické študijné odbory*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru alebo SABAYOVÁ, M., PRESPERÍNOVÁ, M. 2016. *Ekonomika a financie verejného sektora*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru.

bezpečnosť, môžeme konštatovať, že ekonomická dimenzia postupne stále viac nadobúda veľmi široký celospoločenský rozmer. Tento zahŕňa značné spektrum hospodárskych, makroekonomických, finančných a investičných ukazovateľov vrátane takých faktorov akými sú hospodársky rast, konkurencieschopnosť, surovinová dostatočnosť, menová stabilita, úroveň zadlženosti a ďalšie.

Súčasná integrácia štátov do nadnárodných ekonomických zoskupení predstavuje kooperáciu štátov založenú na ekonomickom princípe. Na druhej strane však prináša aj bezpečnostné záruky a stabilizáciu, pretože krajiny, ktoré spolupracujú v ekonomickej oblasti, majú za cieľ túto spoluprácu prehĺbovať a nie ju rôznymi spormi alebo konfliktami podkopávať, pretože ich základným zámerom je vytvorenie stability a prosperity. Zároveň je ich cieľom dosiahnuť takú úroveň ekonomickej bezpečnosti, pri ktorej sú v rámci ekonomických vzťahov uspokojované potreby jednotlivcov aj spoločnosti.

Predpokladom zaistenia ekonomickej bezpečnosti je prístup k finančným zdrojom a investíciám, prístup na svetové trhy, rozvinutá infraštruktúra, kvalifikované ľudské zdroje a integrácia do regionálnych i svetových ekonomických a hospodárskych štruktúr. Ekonomická bezpečnosť vytvára základné predpoklady a podmienky pre realizáciu cieľov v ostatných sektoroch bezpečnosti.⁵⁷ Je akýmsi synonymom spoločenského dobra, ktoré poskytuje výhody všetkým členom bezpečnosti.

2.4 Environmentálna dimenzia bezpečnosti

Environmentálna (ekologická) agenda bezpečnosti nebola v minulosti priamou súčasťou klasických bezpečnostných prístupov. Významnejším predmetom záujmu sa stala až po prijatí Deklarácie Organizácie spojených národov (ďalej len „OSN“) o životnom prostredí na Konferencii OSN o životnom prostredí v Štokholme v roku 1972. Konferencia sa niesla v duchu hesla „Je len jedna Zem“ a znamenala výrazný prelom v chápaní vplyvu životného prostredia na bezpečnosť.⁵⁸ Účastníci konferencie prvýkrát deklarovali právo človeka na priaznivé životné prostredie a navrhli globálny systém pozorovania Zeme.⁵⁹ Konferencia zároveň vyčlenila globálne environmentálne problémy a prostredníctvom regiónov i pre nich vyplývajúce ohrozenia, ktoré boli transformované ako priority do Environmentálneho programu OSN.⁶⁰

Problematika ochrany životného prostredia nadobudla ešte výraznejší rozmer vďaka viacerým prírodným katastrofám a ekologickým haváriám, ktoré boli zaznamenané v posledných dvoch dekádach 20. storočia a prvých dvoch dekádach 21. storočia. Tieto udalosti posunuli dovtedajšie úvahy o bezpečnosti úplne novým smerom. Odvtedy sa environmentálna bezpečnosť spája so stavom, kedy spoločnosť a ekologický systém na seba vzájomne pôsobia trvalo udržateľným spôsobom. Koncept trvalo udržateľného rozvoja sa chápe ako cielený, dlhodobý (priebežný), komplexný a synergický proces, ktorý ovplyvňuje podmienky a všetky aspekty života na všetkých úrovniach a ktorý uspokojuje biologické, materiálne, duchovné a sociálne potreby a záujmy ľudí, pričom eliminuje alebo výrazne

⁵⁷ Od výšky štátneho rozpočtu sa odvíja fungovanie jednotlivých bezpečnostných zložiek štátu (armáda, polícia, hasičský a záchranný zbor, spravodajské služby). MURDZA, K. 2005. Bezpečnosť: Teoretická konštrukcia a sociálny systém. In: *Bezpečnostní teorie a praxe. Sborník Policejní akademie ČR*. Praha: PA ČR, s. 258.

⁵⁸ BUZAN, B., WEAVER, O., WILDE, J. 1998. *Security: A New Framework for Analysis*. London: Lynne Rienner Publishers, s. 71.

⁵⁹ TASR. 2018. OSN zdôraznila boj proti plastom v téme Dňa životného prostredia.

⁶⁰ Napríklad v rámci Európskeho spoločenstva, neskôr Európskej únie, tiež možno pozorovať pozvoľný vývoj environmentálnej politiky, pretože sa vyvíjala postupne a spočiatku nebola prioritou Európskych spoločenstiev. Kompetencie v tejto oblasti boli sústredené hlavne na národnej úrovni a zámer delegovať ich na najvyššiu úroveň v rámci Únie sa vyvíjal postupne. MACEJÁK, Š. 2008. Environmentálna politika. In: *Politiky Európskej únie: teória, história, prax a perspektíva*. Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB, s. 188.

obmedzuje zásahy ohrozujúce, poškodzujúce alebo ničiace podmienky a formy života, nezaťažuje krajinu nad únosnú mieru a rozumne využíva jej zdroje.

Trvalo udržateľný rozvoj v Slovenskej republike právne vymedzuje §6 zákona č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí. Podľa neho ide o taký „rozvoj, ktorý súčasným i budúcim generáciám zachováva možnosť uspokojovať ich základné životné potreby a pritom neznižuje rozmanitosť prírody a zachováva prirodzené funkcie ekosystémov.“⁶¹

Výskumy realizované v tejto oblasti v ostatných rokoch dokazujú, že bezpečnosť a stabilita environmentálneho prostredia sú predovšetkým otázkou nadnárodnej kooperácie, pretože sú dôležitými aspektmi mieru, bezpečnosti štátov a stability spoločnosti. V priebehu nasledujúcich niekoľkých desaťročí reálne hrozí úbytok pôdy či vyčerpávanie prírodných nerastných surovín ako ropa, uhlie a zemný plyn, ktoré budú využívané predovšetkým na uspokojenie rastúcej spotreby ľudstva.⁶²

Dostatok potravín, ale aj čistý vzduch a najmä pitná voda sú suroviny, ktoré budú na základe prognóz demografického vývoja ľudstva v nasledujúcich rokoch čoraz vzácnejšie, a preto môžu spôsobiť problémy zásadného charakteru z hľadiska bezpečnosti. Tieto problémy budú testovať tradičné chápanie hraníc, štátnej bezpečnosti, pretože miestny lokálny konflikt o prírodné zdroje môže prerásť do regionálneho alebo až globálneho boja o vlastníctvo nedostatkových zdrojov. Najväčšie problémy spojené s environmentálnym prostredím predstavujú environmentálna degradácia, predovšetkým prílišné vyčerpávanie prírodných zdrojov a s ním súvisiace poškodzovanie životného prostredia a environmentálny nedostatok.

2.5 Spoločenská (societálna) dimenzia bezpečnosti

Spoločenský (societálny)⁶³ rozmer bezpečnosti súvisí predovšetkým so skupinovou identitou, ktorá bola v minulosti výrazne obchádzaná. Tvorí ju jazyk, história, tradície, zvyky, kultúra, náboženstvo a pod. ako spoločné hodnoty, s ktorými sa sociálne skupiny identifikujú. Preto viacerí odborníci považujú identitu za základ prežitia každej spoločnosti.

Referenčné subjekty spoločenského (societálneho) sektora tvoria predovšetkým entity a skupiny, ktoré majú spoločného menovateľa – identitu, sú to teda akékoľvek malé alebo väčšie skupiny, ktoré sa spájajú na základe kolektívnej súdržnosti a lojality, ktorú považujú za ohrozenú a hodnú ochrany. V tejto oblasti existuje pomerne veľké množstvo rizikových faktorov, ktoré môžu ohroziť societálnu bezpečnosť. Možno sem zaradiť napríklad nielen nacionálne skupiny vo vnútri štátu, ale aj rôzne transnacionálne skupiny naprieč viacerými štátmi ako sú antiglobalisti, neofašisti alebo environmentalisti za predpokladu, že myslia a konajú ako jedna skupina. Práve spolčovanie na základe nacionálnej identity je pre štát najväčšou hrozbou, pretože môže smerovať k požiadavke sebaurčenia, čo vždy podkopáva územnú integritu štátu, alebo môže dochádzať k podkopávaniu stability štátu prostredníctvom skupín nárokových si nadštandardné výhody (napr. rómske obyvateľstvo).⁶⁴

Aj v tejto agende bezpečnosti zohráva najdôležitejšiu úlohu štát, a to prostredníctvom svojich mechanizmov, inštitúcií a prostriedkov na zabezpečenie sociálnej ochrany. Okrem hrozieb voči sociálnej identite sa koncentruje aj na poskytovanie zdravotnej starostlivosti

⁶¹ Národná stratégia trvalo udržateľného rozvoja (prijatá vládou SR dňa 10. 10. 2001)

⁶² HULL, R. N., BARBU, C. H., GONCHAROVA, N. 2007. *Strategies to Enhance Environmental Security in Transition Countries*. Dordrecht: Springer, s. 29.

⁶³ S označením societálna dimenzia prvýkrát prišiel B. Buzan v roku 1983, kedy ho aplikoval vo svojom viacdimenzionálnom modeli bezpečnosti. Termín societálny je však podľa názoru O. Waevera trochu nepraktický. Terminologicky adekvátnej by bol podľa neho zrejme pojem bezpečnosť identity (identity security). WAEVER, O. 1994. *Insecurity and Identity Unlimited*. Working Paper č. 14. Copenhagen: Centre for Peace and Conflict Research, s. 6.

⁶⁴ NEČAS, P., UŠIAK, J. 2010. *Nový prístup k bezpečnosti štátu na začiatku 21. storočia*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, s. 89-90.

občanom, poskytovanie sociálneho poistenia, štátnej sociálnej podpory, sociálnej výpomoci a podobne.

2.6 Informačná dimenzia bezpečnosti

Informačný sektor je jedným z najdynamickejších sa rozvíjajúcich sektorov spoločnosti v 21. storočí. Pôvodné klasické bezpečnostné prístupy sa týmto smerom nikdy neuberali a do popredia záujmu sa informačná rovina bezpečnosti dostala až začiatkom 90-tych rokov 20. storočia. Samotnú informačnú bezpečnosť je potrebné vnímať ako komplexný prístup k ochrane informácií. Ide o multidisciplinárnu oblasť, odbor, ktorý zahŕňa nielen zložku technologickú a fyzickú, ale aj právnu, administratívnu, personálnu a sociálnu. Dôvodom implementácie informačnej bezpečnosti je hlavne:⁶⁵

- prienik a ovplyvňovanie všetkých dimenzií bezpečnosti prostredníctvom IKT,
- digitalizácia spoločnosti,
- spôsob a techniky prenosu dát v sieťach.

Rozvoj internetu a moderných počítačových, informačných a komunikačných technológií sa premietol nielen do oblasti súkromnej a ekonomickej sféry, ale čoraz viac a zásadnejšie zasahuje aj do štátnej a verejnej správy štátu, a tiež do oblastí vojenstva a bezpečnosti.

S rastúcim prenikaním informačných a komunikačných technológií do všetkých oblastí života je spojený nielen pozitívny, ale aj negatívny efekt. Ich prudký rozvoj, mohutné nasadenie a využívanie prináša na jednej strane vyššiu kvalitu takmer vo všetkých sférach života spoločnosti, ale súčasne s tým dochádza ku vzniku a postupnému nárastu nových hrozieb nielen pre jednotlivcov, ale i pre štát a jeho bezpečnosť. Objavuje sa čoraz viac kriminálnych a nelegálnych aktivít v tomto priestore. Aktívny útočník disponuje takými prostriedkami, ktoré mu umožnia v dlhšom časovom horizonte monitorovať a analyzovať správanie aj veľmi zložitého systému; je veľmi dobre vybavený nielen po technickej ale aj znalostnej stránke. Čím viac je spoločnosť závislá od tejto dimenzie bezpečnosti, tým zraniteľnejšia je jej oblasť kritickej infraštruktúry voči hrozbe kybernetického útoku⁶⁶.

Narušenie informačnej bezpečnosti môže prebiehať na viacerých úrovniach, od odpočúvania a rušenia signálov telekomunikačných a informačných sietí až po sabotáže informačných tokov či dokonca kyberterorizmus a kybernetické útoky na verejné i súkromné počítačové siete. Nakoľko sú tieto útoky čoraz viac sofistikovanejšie a komplikovanejšie, informačná bezpečnosť sa stáva neoddeliteľnou súčasťou národnej i medzinárodnej bezpečnosti. V tejto súvislosti je nevyhnutné zabezpečiť právnu reguláciu v oblasti kybernetického priestoru, ktorá zaistí primeranú úroveň ochrany kritickej infraštruktúry a základných bezpečnostných oblastí fungovania štátu.⁶⁷

2.7 Energetická dimenzia bezpečnosti

Energetický sektor bezpečnosti je jednou z najdôležitejších oblastí, bez ktorých by štát nedokázal plniť svoje základné funkcie. Energetická bezpečnosť je definovaná ako „*prístup k adekvátnemu množstvu energetických surovín, v adekvátnej forme a za adekvátnu cenu*“, alebo ako „*zaistenie stabilných, neprerušovaných dodávok energií v dostatočnom množstve a za primeranú cenu*“.⁶⁸

⁶⁵ KNÝ, M., POŽÁR, J. 2010. *Aktuální pojetí a tendence bezpečnostního managementu a informační bezpečnosti*. Brno: Tribun, s. 80-87.

⁶⁶ BARTOŠOVÁ, H. 2004. Řízení informační bezpečnosti. In: *Bezpečná Evropa. Sborník z konference*. Praha: AVIS, s. 103.

⁶⁷ Bližšie pozri: Zákon NR SR č. 69/2018 Z. Z. o kybernetickej bezpečnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov

⁶⁸ IVANČÍK, R., KELEMEN, M. 2013. *Bezpečnosť štátu a občana: Energetická bezpečnosť*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., s. 41.

Túto oblasť bezpečnosti Kodanská škola pôvodne zaradovala do ekonomickej dimenzie bezpečnosti, avšak vývojové tendencie vo svete dokazujú jeho opodstatnenosť a významnosť z pohľadu samostatne skúmaného sektora. Toto tvrdenie vyplýva aj z toho dôvodu, že práve energetická bezpečnosť je významným indikátorom vzájomnej závislosti štátov, a teda aj vzťahov medzi nimi, ktoré sa môžu v krátkom časovom období výrazne meniť.

Hlavnými zdrojmi ohrození v energetickom sektore bezpečnosti sú predovšetkým vyčerpatelnosť zdrojov, politická nestabilita a manipulácia, útoky na zdroje a infraštruktúru, priemyselné nehody alebo prírodné katastrofy, rast cien energií alebo prerušenie dodávok energií. Energetická bezpečnosť by preto mala byť jednou z hlavných priorít každého štátu. Mala by byť založená na efektívnom zásobovaní energetickými surovinami, ktoré zabezpečujú rozvoj spoločnosti, ako aj na stabilite a diverzifikácii dodávok energetických surovín v rámci predchádzania rôznym výpadkom v ich dodávkach.

Záver

Zo syntézy našich predchádzajúcich úvah vyplýva, že bezpečnosť predstavuje zložitý teoreticko-praxeologický problém, na ktorý možno nazerať z viacerých uhlov pohľadu. Definovanie bezpečnosti preto nie je vôbec jednoduché a jednoznačné. Inak totiž bezpečnosť vníma akademická obec, inak odborník z praxe. Iný je pohľad ekonóma, iný politika a inú predstavu o nej má vojak, bezpečnostný expert alebo energetik či ekolog. Jeden ju chápe ako stav, druhý ako prejav, tretí ako výsledok, štvrtý ako kategóriu a piaty úplne odlišne. To je dôvod, prečo pri definovaní pojmu bezpečnosť v súčasnosti neexistuje – a ani existovať nemôže – žiadna unifikovaná a všeobecne akceptovaná jednotná definícia bezpečnosti. To je dôvod, prečo neexistuje ani žiadna univerzálna zhoda v názore alebo výklade tohto pojmu. A je to tiež dôvod, prečo je potrebné rozlišovať a uvažovať o existencii viacerých dimenzií bezpečnosti (napr. vojenskej, politickej, ekonomickej, sociálnej/societálnej, environmentálnej, informačnej atď.), resp. o existencii viacerých úrovní bezpečnosti (individuálnej, skupinovej, štátnej, aliančnej, medzinárodnej atď.).

Konsenzus panuje v tom, že bezpečnosť nikdy nemôže byť absolútna, vždy je relatívna a priamoúmerná vonkajším hrozbám alebo podstupovanému riziku. Nemožno na ňu pozeráť z krajných polôh, pretože žiadny subjekt nemôže dosiahnuť absolútne zaistenie svojej bezpečnosti. To, čo môže byť v jednom momente bezpečné, po zmene podmienok alebo okolností už nemusí byť bezpečné, prípadne sa môže stať vysoko rizikovým či dokonca nebezpečným. Ak je istý jav alebo proces pre určitý subjekt bezpečný, pre iný subjekt môže byť nebezpečný. Z uvedeného vyplýva, že bezpečnosť je vždy spojená s konkrétnosťou, to znamená konkrétnou osobou, kolektívom, vecou, s konkrétnym javom alebo procesom, s konkrétnymi podmienkami, okolnosťami, javmi a vzťahmi, s konkrétnym priestorom a časom a s konkrétnou formou a kvalitou.

Nech už skúmame bezpečnosť z akéhokoľvek hľadiska, či už ekonomického, politického, sociálneho, vojenského, environmentálneho, informačného, energetického alebo dokonca existenčného, bez ohľadu na to, či riešime problémy teoretické alebo praktické, alebo či ich riešime na individuálnej alebo kolektívnej úrovni, príp. lokálnej, štátnej, regionálnej, globálnej alebo úrovni aliančnej či únijnej, jedno je isté. V historickom kontexte problematika bezpečnosti bola, je a - vzhľadom na dynamiku, nerovnomernosť, nestabilitu, neurčitosť a sťažujúcu predvídateľnosť ďalšieho vývoja ľudskej spoločnosti - aj vždy bude vysoko aktuálna. Preto každý jeden príspevok zaoberajúci sa aspoň parciálnym riešením problémov súvisiacich s nastolenou problematikou bezpečnosti je potrebné podporiť a oceniť.

V závere tejto štúdie si dovoľujeme vysloviť presvedčenie, že v blízkej, ale aj vzdialenejšej budúcnosti potreba, či skôr nutnosť multidisciplinárneho prístupu s využitím teoretických poznatkov, vedeckých metód a metodologických postupov

z politických, ekonomických, bezpečnostných, vojenských, policajných, právnych a ďalších spoločenských, prírodných aj technických vied ku skúmaniu bezpečnosti ešte vzrastie. Aktuálna situácia v súvislosti s pandémiou vírusu COVID-19⁶⁹ je toho bezprostredným dôkazom.

Literatúra

- BAILLIET, C. M., 2009. *Security: A Multidisciplinary Normative Approach*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 383 s. ISBN 978-90-04-17296-8.
- BALABÁN, M., J. DUCHEK, L. STEJSKAL, 2007. *Kapitoly o bezpečnosti*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 430 s. ISBN 978-80-246-1440-3.
- BARIČIČOVÁ, Ľ., 2017. Stratégia policajnej organizácie ako dôležitá súčasť soft security. In: *Bezpečné Slovensko a Európska únia 2017*. Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, s. 31-47, celkový počet strán 622. ISBN 978-80-8185-025-7.
- BARTOŠOVÁ, H., 2004. Řízení informační bezpečnosti. In: *Bezpečná Evropa. Sborník z konference*. Praha: AVIS, s. 103-110.
- Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky z roku 2001.
- Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky z roku 2005.
- Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky – návrh z roku 2017.
- BUČKA, P. a A. RIŠIANOVÁ, 2010. *Účast' OS SR v mierových operáciách*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 178 s. ISBN 978-80-8040-412-3.
- BUZAN, B., O. WAEVER, J. WILDE, 2005. *Bezpečnost - nový rámec pro analýzu*. Brno: Centrum strategických studií, 267 s. ISBN 80-903333-6-2.
- BUZAN, B., O. WEAVER, J. WILDE, 1998. *Security: A New Framework for Analysis*. London: Lynne Rienner Publishers, 239 s. ISBN 1-55587-784-2.
- Cambridge Dictionary. 2018. [online] Dostupné online na: <<https://dictionary.cambridge.org>>
- EICHLER, J., 2005. Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století. In: *Mezinárodní vzťahy*, roč. 3, č. 1, s. 8-18. ISSN 1336-1562.
- EICHLER, J., 2006. *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století*. Praha: MO ČR – AVIS, 303 s. ISBN 80-7278-326-2.
- EICHLER, J., 2009. *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace*. Praha: Portál, 328 s. ISBN 978-80-7367-540-0.
- HOFREITER, L., 2006. *Securitológia*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 138 s. ISBN 97880-804-310-2.
- HOFREITER, L., 2004. *Bezpečnosť, bezpečnostné riziká a ohrozenia*. Žilina: EDIS, 121 s. ISBN 978-80-8070-181-4.
- HOFREITER, L., 2008. Apológia bezpečnostnej vedy. In: *Obrana a strategie/Defence & Strategy*, roč. 8, č. 1. ISSN 1214-6463.

⁶⁹ Epidémia akútnych respiračných infekcií vyvolaných novým koronavírusom (SARS-CoV-2) vznikla v Číne, kde najvyšší počet ochorení bol zaznamenaný v meste Wu-chan. Nákaza, ktorá sa odtiaľ rýchlo šíri svetom a momentálne eskaluje v Európe, má u nás zatiaľ potvrdených 61 prípadov (oficiálny údaj ku dňu 15.03.2020 k 19,00 h.). V susednom Česku, okolitých i vzdialenejších krajinách čísla postihnutých osôb i obetí koronavírusu rapídne stúpajú. Vzhľadom na situáciu, Vláda SR, po zasadnutí ústredného krízového štábu, vyhlásila na celom území štátu mimoriadnu situáciu s účinnosťou od 6,00 hod. dňa 12.03.2020. Pod mimoriadnou situáciou treba rozumieť obdobie ohrozenia alebo obdobie pôsobenia následkov mimoriadnej udalosti na život, zdravie alebo majetok. Počas nej sa vykonávajú opatrenia na záchranu života, zdravia alebo majetku, na znižovanie rizík ohrozenia alebo činnosti nevyhnutné na zamedzenie šírenia a pôsobenia následkov mimoriadnej udalosti. Po mimoriadnom zasadnutí Vlády SR konanom dňa 15.03.2020 bol následne preventívne vyhlásený núdzový stav pre oblasť zdravotníctva.

- HOMER-DIXON, T., 2006. *The Upside of Down: Catastrophe, Creativity and the Renewal of Civilization*. Toronto: Albert A. Knopf – Division of Penguin Random House Canada. Copyright ©2006 Resource and Conflict Analysis. 256 s. ISBN 978-0-676-97723-3.
- HRIC, J., S. MANGA, 2002. Bezpečnostná politika Slovenskej republiky pre 21. storočie. In: *Policačná teória a prax*. Bratislava: APZ, 2002, roč. X., č. 3, s. 71-76. ISSN 1335-1370.
- HULL, R. N., C. H. BARBU, N. GONCHAROVA, 2007. *Strategies to Enhance Environmental Security in Transition Countries*. Dordrecht: Springer, 429 s. ISBN 978-1-4020-5996-4.
- IVANČÍK, R., 2011. Fenomén zvaný globalizácia. In: *Vojenské reflexie*, roč. 6, č. 1, s. 32-49. ISSN 1336-9202.
- IVANČÍK, R. a M. KELEMEN, 2013. *Bezpečnosť štátu a občana: Energetická bezpečnosť*. Plzeň, Česká republika: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 177 s. ISBN 978-80-7380-474-9.
- IVANČÍK, R., 2011. National and International Security in a Time of Globalization and Financial Crisis. In: *Science and Military*, roč. 6, č. 1, s. 5-12. ISSN 1336-8885.
- IVANČÍK, R., 2011. *Z hospodárskej a finančnej krízy do bezpečnostnej?* In: *Vojenské reflexie*, roč. 6, č. 2, s. 88-99. ISSN 1336-9202.
- JURČÁK, V. a kol., 2009. Organizácie medzinárodného krízového manažmentu. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 235 s. ISBN 978-80-8040-387-4.
- KAZANSKÝ, R., 2011. *Bezpečnostná politika - teória konfliktov*. Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela, 126 s. ISBN 978-80-557-0250-6.
- KAZANSKÝ, R., 2013. Súčasný problémy výskumu medzinárodných konfliktov a kríz a ich riešenia. Banská Bystrica: Vydavateľstvo UMB – Belianum, 215 s. ISBN 978-80-557-0573-6.
- KELEMEN, M. a kol., 2010. The comprehensive approach: an effective tool in the pursuit of national security and defense interests? In: *Connections: the quarterly journal*, roč. 9, č. 2, s. 79-88. ISSN 1812-1098.
- KNÝ, M., J. POŽÁR, 2010. *Aktuální pojetí a tendence bezpečnostního managementu a informační bezpečnosti*. Brno: Tribun, 128 s. ISBN 978-80-7399-067-1.
- KOBLEN, I., S. SZABO, 2010. Vybrané aspekty problematiky bezpečnostného výskumu v rámci Európskej únie. In: *Bezpečné Slovensko a Európska únia: zborník príspevkov zo 4. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva, s. 231-240. ISBN 978-80-89282-44-9.
- KULAŠIK, P. a kol., 2002. *Slovník bezpečnostných vzťahov*. Bratislava: Smaragd, 270 s. ISBN 978-80-8906-308-X.
- LAML, R., 2008. *Bezpečnosť (Národná bezpečnosť)*. Dostupné na: <<http://mepoforum.sk/bezpecnost/terminologia/bezpecnost-narodna-bezpecnost-roman-laml/>>
- LASICOVÁ, J. a J. UŠIAK, 2012. *Bezpečnosť ako kategória*. Bratislava: Veda. 2012. 340 s. ISBN 978-80-224-1284-1.
- LASICOVÁ, J., 2010. Prolegomena k vede o bezpečnosti. In: *Bezpečnostné fórum 2010: zborník príspevkov z III. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela, roč. 3, s. 6-13. ISBN 978-80-8083-980-2.
- MACEJÁK, Š., 2008. Environmentálna politika. In: *Politiky Európskej únie: teória, história, prax a perspektíva*. Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela, s. 185-204. ISBN 978-80-8083-551-4.

- MAREŠ, M., 2015. *Bezpečnosť*. [online] Dostupné online na: <https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=69511>
- MARCHEVKA, P. a L. NÉMETH, 2010. Diskusia k základným pojmom krízového riadenia. In: *Krízový manažment*, roč. 9, č. 2, s. 21-28. ISSN 1336-0019.
- MARCHEVKA, P., 2010. Pojednanie o definícii pojmu bezpečnosť. In: *Bezpečnostné fórum 2010: zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, s. 38-45, ISBN 978-80-8083-980-2.
- McSWEENEY, B., 1999. *Security, Identity and Interests*. Cambridge : Cambridge University Press. 0-521-66177-3.
- MOLLER, B., 1997. Towards a New Global Military Order? In *Working Papers*. Copenhagen: Copenhagen Peace Research Institute. No. 23. 1997.
- MURDZA, K., 2017. Rozumná bezpečnosť a jej spoločenské garancie. In: *Bezpečné Slovensko a Európska únia 2017*. Košice: VŠBM v Košiciach, s. 362-369. ISBN 978-80-8185-025-7.
- MURDZA, K., 2005. Bezpečnosť: Teoretická konštrukcia a sociálny systém. In: *Bezpečnostní teorie a praxe. Sborník Policejní akademie ČR. Zvláštní číslo – 1. díl*. Praha: PA ČR, s. 249-280. ISSN 1211-2461
- Národná stratégia trvalo udržateľného rozvoja* (prijatá vládou SR dňa 10. 10. 2001) [online] Dostupné na : <<https://www.minzp.sk/files/dokumenty/strategicke-dokumenty/narodna-strategia-trvalo-udrzatelneho-rozvoja.pdf>>
- NEČAS, P. a R. IVANČÍK, 2011. *Globalizácia, obrana a bezpečnosť*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 190 s. ISBN 978-80-8040-425-3.
- NEČAS, P. a S. SZABO, 2006. *Back to the future: geopolitical security or chaos?* Košice: LF TU, 112 s. ISBN 978-80-553-0119-8. - ISBN 80-8073-433-X.
- NEČAS, P. a J. UŠIAK, 2010. *Nový prístup k bezpečnosti štátu na začiatku 21. storočia*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 167 s. ISBN 978-80-8040-401-7.
- NOVÁK, L. a kol., 2010. *Plánovanie zdrojov na riešenie krízových situácií*. Bratislava: Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy, 308 s. ISBN 978-80-970272-4-7.
- Oxford English Living Dictionary. 2018. [online] Dostupné online na: <<https://en.oxford-dictionaries.com>>
- PURPURA, P. P., 2011. *Security: An Introduction*. Boca Raton : CRC Press, 637 s. ISBN 978-1-4200-9284-4.
- ROŽŇÁK, P., 2014. *Politologie pro všechny*. Ostrava: Key Publishing, 343 s. ISBN 978-80-7418-214-3.
- ROŽŇÁK, P., 2014. *Mechanismy fungování Evropské unie*. Ostrava: Key Publishing, 331 s. ISBN 978-80-7418-214-3.
- SABAYOVÁ, M., 2016. *Základy ekonomie pre neekonomické študijné odbory*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 176 s. ISBN 978-80-8054-664-9.
- SABAYOVÁ, M. a M. PRESPERÍNOVÁ, 2016. *Ekonomika a financie verejného sektora*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 218 s. ISBN 978-80-8054-776-9.
- SAMUELSON, P. A., W. D. NORDHAUS, 2010. *Ekonomie*. Praha: Svoboda, 18. vyd., 775 s. ISBN 978-80-205-0590-3.
- Slovník súčasného slovenského jazyka. 2015. [online] Dostupné na: <<https://slovník.juls.savba.sk>>
- STEJSKAL, L., 2007. Bezpečnosť – hrozby – rizika. In: *Kapitoly o bezpečnosti*. Praha: Nakladatelství Karolinum, s. 11-33. ISBN 978-80-246-1440-3.
- ŠIKULA, M., 2005. K metodologickým východiskám ponímania fenoménu globalizácie. In: *Ekonomický časopis*, roč. 53, č. 7, s. 663-679. ISSN 0013-3035.

- ŠIMÁK, L. a kol., 2005. *Terminologický slovník krízového riadenia*. Žilina: ŽU, 44 s. ISBN 80-88829-75-5. s. 5.
- ŠKVRNDA, F., 2003. Sociologická charakteristika medzinárodnej bezpečnosti. In: *Sociológia*, roč. 35, č. 5, s. 391-410. ISSN 1336-8613.
- ŠKVRNDA, F., 2010. Sociálno-ekonomické aspekty bezpečnosti v podmienkach utvárajúcej sa multipolarity moci vo svetovej politike. In: *Sociální, ekonomické, právní a bezpečnostní otázky současnosti. Česká a Slovenská republika na počátku nového milénia*. Praha: SVSEŠ, VŠZaSPS sv. Alžbety, SpoSoIntE, s. 485-490. ISBN 978-80-86744-84-1.
- TASR. 2018. *OSN zdôraznila boj proti plastom v téme Dňa životného prostredia*. [online] Dostupné na internete na: <<https://www3.teraz.sk/magazin/osn-zdoraznila-boj-proti-plastom-v-tem/328989-clanok.html>>
- TOMÁŠEK, R., 2019. Aktuálne bezpečnostné hrozby. In: *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2019 – zborník príspevkov z 10. medzinárodnej vedeckej konferencie*, Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, s. 483-492. ISBN 978-80-8040-582-3.
- Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu v znení neskorších predpisov.
- UŠIAK, J. a J. LASICOVÁ, 2011. Status dichotómií vo výskume bezpečnosti. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2011: zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, s. 161-167. ISBN 978-80-8040-429-1.
- UŠIAK, J., 2010. Bezpečnosť – konceptuálny rámec. In: *Bezpečnostné fórum 2010: zborník príspevkov z III. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Banská Bystrica: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela, roč. 3, s. 25-30. ISBN 978-80-8083-980-2.
- VOLNER, Š., 2012. *Bezpečnosť v 21. storočí*. Bratislava: Iris, 2012. 384 s. ISBN 978-80-89256-74-7.
- WAEVER, O., 1994. *Insecurity and Identity Unlimited*. Working Paper č. 14. Copenhagen: Centre for Peace and Conflict Research.
- ZAPLATYNSKYI, V. M., 2009. *Polimovnij tlumačnij slovník z bezpeki*. Kyjev: Vidavnictvo Centr učbovoj literaturi, 122 s. IBN978-911-01-0002-1.
- Zákon NR SR č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov.
- Zákon NR SR č. 69/2018 Z. z. o kybernetickej bezpečnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- Zákon č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí v znení neskorších predpisov.

Key words: Security, state, society, security theory, development, approaches to research, dimensions of security.

Summary

People – from the beginning of their existence – have been developing and continuing to exert enormous efforts, energy and resources to ensure their safety. Since time immemorial, the security and existence of people have been intertwined and the history of mankind is to some extent also a history of the fight for its security. That is the reason why the term security is one of the most commonly encountered expressions we use throughout our lives.

Although it is just a simple word, it has several different meanings and dimensions and it is constantly gaining new ones with the development and ongoing changes in human society. And since the security approach of politicians, political scientists, academics, soldiers, security and other experts is very different and the development of the security

agenda is in constant progression, especially in the first two decades of the 21st century, the main aim of the authors of the study is to broaden the perception of security from a theoretical point of view and to provide readers from the professional and general public with the opportunity to become acquainted with the new theoretical sources and approaches to security research.

At the same time, the authors of the study – based on the results of scientific research – point out that it does not matter whether the economic, political, social, military, environmental, information, energy or existential aspects of security are being examined, regardless of whether we are dealing with theoretical or practical problems, or whether we are addressing them to an individual or collective level, at local, state, regional, global or allied level, one thing is certain – the question of security was very important in the past, it is really vital at the present, and considering the dynamics, inequalities, instability, uncertainty and difficult predictability, it will remain highly relevant in the future.

*plk. gšt. v. z. Ing. Radoslav Ivančík, PhD. et PhD.
Katedra informatiky a manažmentu
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1, 835 17 Bratislava 35
e-mail: radoslav.ivancik@minv.sk*

*plk. doc. Ing. Ľubica Baričičová, PhD.
Katedra informatiky a manažmentu
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1, 835 17 Bratislava 35
e-mail: lubica.baricicova@minv.sk*

Recenzenti: Dr. h. c. prof. Ing. Pavel Nečas, PhD., MBA
Dr. h. c. doc. Ing. Hana Bartošová, CSc.